

FINANČNÍ POHLEDÁVKY ČESKÉ REPUBLIKY

U ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Robert Stojanov

Výzkumné centrum pro migraci a diverzitu,
Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Ekumenická
akademie

FINANČNÍ POHLEDÁVKY ČESKÉ REPUBLIKY U ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Robert Stojanov

Výzkumné centrum pro migraci a diverzitu,
Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

FINANČNÍ POHLEDÁVKY ČESKÉ REPUBLIKY U ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Robert Stojanov

Výzkumné centrum pro migraci a diverzitu,
Provozně ekonomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie, z. s.
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel.: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Rok vydání: 2019
2. vydání

ISBN 978-80-87661-49-9

Publikace vznikla v rámci projektu Citizens for Financial Justice podpořeného Evropskou unií. Obsah je zcela na odpovědnosti Ekumenické akademie a nemůže tak být považován za stanovisko Evropské unie.

ÚVOD

Vznik pohledávek České republiky u rozvojových zemí má svou historii v dobách bývalého socialistického Československa, které patřilo ke štědrým podporovatelům svých skutečných či potenciálních ideologických spojenců. V rámci budování celosvětového socialistického společenství Československo podporovalo různými způsoby většinu socialistických (komunistických) režimů na světě.

Zatímco do 60. let minulého století byla pomoc těmto zemím spojena především s dary, tak po roce 1970 byla podpora „vývozu revoluce“ ze strany ČSSR doplněna o aspekt poskytování rozvojové (bratrské) pomoci a zároveň o podporu byznysu, který může přinést výhody československé ekonomice. Do ní lze zařadit výstavbu technologických celků, dodávky strojírenských výrobků a také významného množství zbraní (Jelínek 2012).

Jedním ze způsobů financování těchto dodávek bylo poskytování úvěrů na základě uzavřených mezivládních dohod nebo platebních dohod, v jejichž rámci byly v případě civilních úvěrů realizovány dodávky investičních celků a v případě speciálních vládních úvěrů dodávky tzv. speciální techniky (MF 2005a). Výraz „speciální technika“ obsahuje nejen zbraně a jiné vojenské systémy, ale i nákladní automobily, jejichž využití nemuselo vždy nutně být pouze vojenské. V každém případě tyto dohody podléhají utajení, a proto podrobnosti týkající se skutečného obsahu nejsou známy.

Téma vývoje zadlužení rozvojových zemí u ČR je v odborné literatuře poměrně málo zkoumanou problematikou. Rozsah poskytování úvěrů a dalších druhů pomoci „spřáteleným“ rozvojovým zemím byl publikován až v roce 2006 (Stojanov 2006). Do té doby pronikaly do médií jen neurčité sumy bez řádného kontextu. Údaje o efektivitě poskytování této pomoci v podstatě neexistují. I to byla jedna z příčin, proč u české a slovenské veřejnosti v 90. letech a na začátku 21. století vznikla nechuť nadále poskytovat jakoukoliv pomoc rozvojovým zemím, vyjma humanitární.

Hlavním cílem této práce je poskytnout základní informace o vývoji finančních pohledávek České republiky u rozvojových zemí, především od 90. let minulého století do roku 2017, z kontextu vývoje post-socialistické země a jejího vztahu k těmto zemím. Za sekundární cíle práce považujeme ukázat, jaké konkrétní způsoby oddlužení byly zvoleny během tohoto časového období.

Při psaní příspěvku byly analyzovány informace z primárních zdrojů, jako jsou Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo financí ČR, a údaje Světové banky, které se zabývají vývojem zadlužení zahraničních zemí a odpuštěním dluhů. Výhodou je, že použitá data mají veskrze formu primárních zdrojů. Analyzoval jsem také informace ze zpravodajských médií, jako např. BBC (bývalá česká pobočka), časopis Respekt atd. Při směnných kurzech českých korun k měnám amerických dolarů byly použity kurzy ke konkrétnímu datu podle České národní banky.

Z DONORA PŘÍJEMCEM A ZNOVU DÁRCEM

Z donora příjemcem a znovu dárcem

Rozvojová politika České republiky má dlouholetou tradici ještě z dob bývalého Československa, které se významně ekonomicky i politicky angažovalo v rozvojových regionech po celé období po roce 1945. Z dostupných zdrojů je možno vyčíst, že se nejčastěji jednalo o obchodní spolupráci realizovanou formou dodávek investičních celků a v případě speciálních vládních úvěrů o dodávky tzv. speciální techniky (zbraní) nebo dodání služeb expertů. Ty byly financovány místními vládami z vlastních zdrojů nebo pomocí československých vládních (firemních) úvěrů (podrobněji viz Zídek, Sieber 2007 a 2009).

Novodobá česká rozvojová pomoc byla opětovně nastartována od roku 1995 po vstupu ČR do klubu zemí OECD (Horký, Lightfoot 2013). Jednou z jejích hlavních deklarovaných strategií měl být přenos zkušeností z procesu politické a ekonomické transformace v 90. letech do zemí «Jihu» a východní Evropy, což se však dle Horkého (2012) stalo více mýtem než realitou. To odpovídá slabému výsledku české ODA v žebříčku Indexu CDI (odhodlání k pomoci rozvojovým zemím) za rok 2012 mezi 27 nejbohatšími zeměmi světa, kde se ČR umístila na 24. místě (podrobnosti viz níže).

Jako nový člen Evropské unie (EU) měla ČR navýšit svou oficiální rozvojovou pomoc (ODA) na úroveň 0,17 procenta poměru ODA/HND¹ v roce 2010 a 0,33 procenta pro rok 2015 (MZV 2010b). Tabulka 1 ukazuje, že tento finanční závazek se dosud nepodařilo naplnit. Česká republika poskytla v roce 2018 rozvojovou pomoc v celkové výši 6,639 miliardy Kč s podílem ODA/HND na úrovni 0,13 procent. Tento pokles ve srovnání s předchozími lety MZV zdůvodňuje růstem české ekonomiky (MZV 2019a).

Tabulka 1: Výše české ODA a poměru ODA/HND (1999-2018)

Rok	ODA (v milionech CZK)	ODA/HND (v procentech)
1999	516	0,027
2000	624	0,032
2001	1007	0,047
2002	1486	0,065
2003	2556	0,101

¹ Hrubý národní důchod (HND) – Gross National Income (GNI).

2004	2780	0,106
2005	3236	0,114
2006	3637	0,120
2007	3633	0,110
2008	4245	0,124
2009	4077	0,120
2010	4342	0,127
2011	4426	0,125
2012	4291	0,124
2013	4125	0,114
2014	4404	0,112
2015	4894	0,115
2016	6365	0,142
2017	6371	0,150
2018	6639	0,130

Zdroj: Stojanov (2006), MZV (2010a, 2012, 2013, 2016, 2017, 2018a, 2018b, 2019a)

Hlavními formami pomoci jsou mnohostranná (dlouhodobě 70 procent) a dvoustranná pomoc (30 procent). Zatímco mnohostranná (multilaterální) pomoc má převážně mandatorní charakter (stát se k platbám zavázal v rámci svého členství v mezinárodních institucích a nelze je ad hoc rušit) a je spojena s rostoucím českým příspěvkem do rozpočtu Evropské unie (a tím i jeho části určené na rozvojové účely), tak dvojstranná (bilaterální) pomoc je určena na projekty, většinou realizované českými subjekty. Ty míří především do tzv. programových a projektových zemí,² dle nové koncepce české

2 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR (MZV 2010b) rozdělila prioritní země pro poskytování ODA ze strany ČR na i) programové země (Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko) s podrobnějšími programy bilaterální spolupráce s koncentrovanějším sektorovým zaměřením, a na ii) projektové země (Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území, Srbsko), tj. země, ve kterých je rozvojová pomoc rovněž žádoucí, nicméně z „objektivních“ (rozuměj finančních) důvodů však nemůže být založena na dvoustranném programu spolupráce. Vedle programových a projektových zemí je poskytována ODA i v iii) dalších zemích a regionech (často se jedná o bývalé prioritní země, např. Angola, Vietnam, Zambie), kde dobíhají projekty z minulosti a současná podpora

ODA nejčastěji v oblasti sektorů životního prostředí, zemědělství, sociálního rozvoje (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb), ekonomického rozvoje (včetně energetiky) a podpory demokracie, lidských práv a společenské transformace.

Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) jako gestor poskytování české rozvojové pomoci podle zákona č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí zajišťuje strategický a finanční rámec pro realizaci rozvojových, transformačních a humanitárních aktivit, včetně jejich kontroly a vyhodnocování. MZV je také zodpovědné za kontrolu souladu realizace české ODA s mezinárodními závazky i s celkovými prioritami působení České republiky v zahraničí. MZV řídí Českou rozvojovou agenturu (ČRA) a zodpovídá za realizaci projektů české bilaterální ODA v prioritních rozvojových zemích a částečně také i na Ukrajině (MZV 2018).

V roce 2017 byl zformován nový strategický a programový rámec ZRS ČR. Usnesením vlády č. 591 z 21. srpna 2017 byla schválena Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2018 – 2030. Na podzim 2017 bylo Radou pro ZRS potvrzeno šest programů dvoustranné rozvojové spolupráce sjednaných na období 2018 – 2023 s Bosnou a Hercegovinou, Etiopií, Gruzii, Kambodžou, Moldavskem a Zambií. V nové Strategii i programech dvoustranné rozvojové spolupráce byly reflektovány priority Agendy 2030 i Strategického rámce Česká republika 2030 a zohledněna doporučení z prvního mezinárodního vyhodnocení (tzv. peer review) ze strany OECD-DAC z roku 2016 (MZV 2018).

Mezi hlavní cíle poskytování české ODA Strategie uvádí koncentrovanější realizace bilaterálních programů v souladu s komplexními SDGs, lepší návaznost humanitárních a rozvojových aktivit na podporu rychlé stabilizace partnerských zemí a účinnější propojování bilaterálních a multilaterálních aktivit, včetně výraznějšího zapojování českých subjektů do mezinárodních finančních nástrojů (MZV 2018). Aplikaci těchto principů do praxe na bilaterální úrovni má na starosti od roku 2008 Česká rozvojová agentura. Koncepční záležitosti řeší Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci v rámci MZV již od roku 2003. Nad nimi stojí meziresortní Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci jako koordinační orgán od roku 2008.

V roce 2012 byly bilaterální projekty zaměřeny především do regionu západního Balkánu a východní Evropy (27 procent z celkového rozpočtu určeného na bilaterální

---

probíhá nejčastěji formou tzv. malých lokálních projektů či podporou v rámci tzv. trilaterální spolupráce.

Po projednávání v Radě pro ZRS ČR v letech 2015 - 2016 vláda svým usnesením č. 631 z 11. července 2016 schválila nový výčet prioritních partnerských zemí ZRS ČR na období od roku 2018. Jedná se o tyto země: Bosna a Hercegovina, Etiopie, Gruzie, Kambodža, Moldavsko, Zambie. Stejným usnesením vlády byla zároveň ustanovena kategorie specifických zemí, kam byly zařazeny Afghánistán, Palestina a Ukrajina a na základě usnesení vlády č. 588 z 27. června 2016 také Sýrie. U ostatních dosavadních prioritních zemí, tj. Mongolska, Kosova a Srbska, bude přechodného období let 2018 – 2020 v různé míře dle rozpracovanosti projektů využito k dokončení projektů a ZRS ČR bude ukončena. Spolupráce s těmito zeměmi bude pokračovat jinými formami, zejm. komerčními aktivitami (MZV 2017b).

projekty v roce 2012), subsaharské Afriky (11 procent), Blízký východ (7 procent), východní Asii (10 procent), jižní a střední Asii (28 procent) (podrobněji viz MZV 2013). V roce 2016 země Balkánu a východní Evropy získaly největší část rozpočtu české ODA určené na bilaterální pomoc (26 procent), následovány Blízkým východem a severní Afrikou (16 procent), jižní a střední Asii (11 procent), subsaharskou Afrikou (8 procent) a ostatními asijskými státy a Tichomořím (6 procent) (MZV 2017a).

V roce 2017 se tyto poměry změnily jen mírně. Země Balkánu a východní Evropy získaly 23 procent z rozpočtu české ODA určené na bilaterální pomoc, následovány Blízkým východem a severní Afrikou (16 procent), subsaharskou Afrikou (11 procent), jižní a střední Asii (10 procent), ostatními asijskými státy a Tichomořím (4 procenta) a Latinskou Amerikou (1 procento). Nicméně největší část tohoto rozpočtu byla věnována již od roku 2016 na výdaje pro uprchlíky v 1. roce jejich pobytu v ČR. Největší částku získalo Moldavsko (cca 111 mil. Kč), Jordánsko (101 mil.), Etiopie (89 mil.), Bosna a Hercegovina (82 mil.) a Gruzie (75 mil.) (MZV 2018b).

Dle sektorového zaměření se české bilaterální projekty realizované v rámci ODA v roce 2017 soustředily na témata zemědělství (90 mil. Kč), vody a sanitace (56 mil.), sociální infrastruktury (46 mil.), veřejné správy a občanské společnosti (41 mil.), vzdělávání (29 mil.) a zdravotnictví (26 mil.). Konkrétně se jednalo například o projekty zaměřené na prevenci katastrof a připravenost na jejich řešení, výrobu a dodávky energií, a také na ochranu životního prostředí (MZV 2018a).

Podle indexu CDI³ byla Česká republika v roce 2017 na 19. místě v žebříčku poskytování pomoci rozvojovým zemím. Nejlepšího výsledku dosáhla v oblasti životního prostředí a to díky vysokým daním z benzínu a snižování emisí skleníkových plynů na jednotku HDP. ČR má také nadprůměrné výsledky v oblasti technologií a obchodu, kde jsou relativně nízké překážky dovozu z rozvojových zemí a významná podpora výzkumu a vývoje. Nicméně v oblasti poskytování rozvojové pomoci je Česká republika hodnocena velmi špatně, a to především z důvodu nízké finanční výkonnosti, která je na nejnižším místě mezi zeměmi CDI. Česká republika má také nízké hodnocení kvality poskytování ODA. V této souvislosti by se Česká republika měla zlepšit v oblasti, jakou poskytuje pomoc, především zvýšit její průhlednost a kvalitu výuky v cílových zemích. V oblasti migrace je Česká republika druhým nejhorším státem kvůli své přistěhovalecké politice a je opět kritizována za nízkou otevřenost přistěhovalcům, studentům a uprchlíkům z rozvojových zemí (CDG 2018). Toto hodnocení je podobné výsledkům z roku 2013, kdy byla Česká republika kritizována

---

3 Index CDI (odhodlání k pomoci rozvojovým zemím) je každoročně (od roku 2003) sestavován organizací Center for Global Development (CGD). Jedná se o žebříček 27 nejbohatších zemí světa podle jejich politiky vůči zemím rozvojovým. Tento index jde nad rámec standardního porovnávání objemu zahraniční pomoci; hodnotí politiky rozvinutých států v sedmi oblastech, které jsou pro rozvojové země důležité: pomoc, obchod, investice, migrace, životní prostředí, bezpečnost a technologie (CGD 2013). Další informace najdete na adrese cgdev.org/cdi.

za nepřilíš rozsáhlý program zahraniční pomoci, bariéry kladené migrantům a malý podíl zahraničních studentů z rozvojových zemí, malý počet uprchlíků z oblastí postižených humanitární krizí a malý počet přistěhovalců z rozvojových zemí (Rodman a Clark 2013).

Česká republika je nicméně také opakovaně kritizována za svou fragmentaci a nízkou efektivitu poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Nejčastěji je kritizováno přílišné prosazování národních (bezpečnostních, ekonomických a politických) zájmů, nízký finanční objem české ODA (Majerová 2012) a malá koherence, respektive protikladnost vůči dalším politikám českých vlád, typu migrační politiky.

ÚVĚRY – NOVÁ SITUACE V 90. LETECH

Konec studené války úplně změnil situaci také v poskytování dalších úvěrů, ale i v politických a ekonomických vztazích s mnohými rozvojovými zeměmi.⁴ Poskytování vládních úvěrů bylo zastaveno v roce 1991 vzhledem k narůstající výši nedobytných pohledávek s výjimkou dodávek na již dříve uzavřené kontrakty (MF 2005a). Odpovědnost za jejich vymáhání či evidování má Ministerstvo financí ČR. Obecnou strategií české strany byla snaha uzavřít dohodu s partnerskou vládou o splácení těchto pohledávek, případně nalezení jiné alternativní formy řešení situace.

Důvodem, proč dosud přetrvává utajování údajů o některých pohledávkách, je to, „že Česká republika je vázána podmínkami mezivládních úvěrových dohod, na základě kterých tyto pohledávky vznikly. I když většina těchto dohod byla uzavřena před rokem 1989, jsou i nadále platné jako základní právní dokumenty, na jejichž základě mohou být pohledávky České republiky vymáhány. Jednou z podmínek mezivládních úvěrových dohod uzavřených na vývoz speciálního materiálu je i utajení druhu a množství tohoto materiálu, včetně jeho ceny“ (MF 2005b; srovnej s BBC 2004). Česká republika odtajnění některých dohod údajně iniciovala, ale dlužnické státy údajně tyto návrhy odmítly s ohledem na speciální charakter dodávek (MF 2005b).

V minulosti Ministerstvo financí ČR úročilo pohledávky v souladu s podmínkami dohodnutými v mezivládních úvěrových dohodách, a to i v případech, kdy dlužníci své závazky neplní. Jestliže dlužník nesplácel své dluhy a odmítal jednat o jakémkoliv způsobu vypořádání svých finančních závazků na úrovni státních institucí, využívalo Ministerstvo financí ČR jakékoliv náhradní formy řešení zajišťující alespoň částečnou návratnost pohledávek, například i prostřednictvím komerčních subjektů (MF 2005b; BBC 2004). Tento postup je využíván i nadále.

⁴ Definováno dle DAC List of ODA Recipients (OECD 2017). Jedná se o téměř všechny země s nízkým a středním příjmem dle dělení Světové banky (World Bank 2018)

VÝVOJ POHLEDÁVEK ČESKÉ REPUBLIKY U ROZVOJOVÝCH ZEMÍ NA ZAČÁTKU STOLETÍ

Vývoj výše pohledávek u dlužnických zemí zaznamenal během prvních let 21. století významný pokles, ale je třeba zdůraznit, že se tak stalo jen díky významnému odpuštění dluhu ruské vlády. Na přelomu let 1999/2000 výše pohledávek činila přes 200 miliard Kč (což představuje ekvivalent asi 7,5-8 miliard USD dle tehdejšího kurzu). V březnu roku 2004 se již jednalo jen o více než 70 miliard Kč (přibližně 2,8 miliard USD dle kurzu v roce 2004), vzhledem k vyřešení zmíněné pohledávky vůči ruské straně (BBC 2004).

K 31. prosinci 2004 Ministerstvo financí ČR evidovalo pohledávky vůči zahraničním dlužníkům ve výši 43,5 miliardy českých korun (asi 1,8 miliardy USD dle tehdejšího kurzu). Nejvyšší pohledávka se týkala dluhů Ruska ve výši 14,4 miliardy Kč (643,9 miliónu USD) a Kazachstánu v odhadované výši 7,3 - 8 miliardy Kč (327 - 360 miliónů USD). (MF 2005a; Spurný 2004; vlastní výpočty; srovnej s BBC 2004).

Podle údajů Ministerstva financí ČR drtivá většina dlužníků na začátku tohoto století své závazky neplnila (MF, 2005a). Například vymáhání dlužné pohledávky u Kazachstánu v té době připomínalo hru na slepou bábu. Dluh byl ve výši 8 miliard Kč (při tehdejšímu kurzu přibližně 320 miliónů USD) (Spurný 2004). Vznik zadluženosti Kazachstánu vůči ČR je spojen s realizací Dohody mezi vládou ČSSR a vládou SSSR o spolupráci při osvojování Jamburgského naleziště plynu. ČSSR na základě smlouvy zajišťovala dodávky strojního zařízení pro plynárenský průmysl prostřednictvím s.p. Tranzitní plynovod, později transformovaného na ČPP Transgas, o.z., po privatizaci části podniku nyní ČPP Transgas, s.p., jehož zřizovatelem je Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Financování projektu bylo zajištěno prostřednictvím státního úvěru a státní půjčky poskytované ze státního rozpočtu. V roce 1996 byl podepsán protokol mezi ČR a Kazachstánem, na základě kterého je dluh dosud evidován v pomocných jednotkách URE (156 mil.) (MF 2018). Ministerstvo financí jej začalo vymáhat u místní vlády již v roce 2001 a už o rok později prohlásilo tento problém za vyřešený. Údajně se obě strany dohodly na splacení poloviny z jeho výše (Spurný 2004; BBC 2004). Následně nastala nějaká neprůhledná jednání české vlády o jeho odprodeji privátnímu subjektu (Spurný 2004; srovnej s BBC 2004). Ovšem totální rozčarování nastalo při návštěvě české vládní delegace v Kazachstánu v roce 2004, kdy prezident Kazachstánu Nazarbajev svému českému protějšku oznámil, že s těmito dluhy jeho země nemá nic společného, protože nástupnickým státem Sovětského svazu je přece Rusko (Spurný 2004). Pohledávka za Kazachstánem tak dosud není evidována v peněžní formě a další jednání dosud žádný hmatatelný výsledek nepřinesla.

V podobné situaci se nacházela i pohledávka Česka vůči Kubě ve výši 5,5 miliardy Kč (245,9 miliónu USD dle kurzu v roce 2004) (MF 2005a), ovšem s tím rozdílem, že kubánská strana o svých dluzích odmítala s českou stranou jednat a dluhy vůbec uznat déle než 15 let (detai-

ly viz níže). Důvodem je kubánský požadavek na „normalizaci“ zahraničněpolitických vztahů a teprve následně další jednání o dlužích. Pod tzv. normalizací vztahů si kubánští vládní představitelé představují primárně zastavení předkládání deklarací o porušování lidských práv na území Spojených národů a zastavení podpory kubánského disentu (BBC 2004).

Tato neochota splácení pohledávek vedla k postupné privatizaci vymáhání pohledávek, tj. jejich odprodeje soukromým subjektům s nízkým výnosem. V tomto směru Tožička (2016) upozorňuje na celou řadu problémů a nejasností. Některé tyto firmy sídlily mimo ČR či přímo v daňových rájích. Výsledkem byly obrovské ztráty, které se dnes český stát snaží získat zpět alespoň v minimální výši.

Asi nejbizarnějším příkladem, který vzbudil i velký veřejný zájem a dospěl až k soudnímu rozhodnutí, je vývoj pohledávky vůči Peru, které ještě z dob ČSSR dlužilo českému státu více než 40 milionů USD. Ty byly splaceny na účet Československé obchodní banky (ČSOB,) aniž by si toho někdo všiml. Když pak ČR chtěla dluhy vymáhat, Peru pochopitelně odmítlo. Ministerstvo financí ČR si za tak nejasných okolností najalo firmu Anper, která měla dluh vymoci a nechat si 95 procent z vymožené částky. Jeden z náměstků MFČR pak označil jeden z účtů ČSOB za ten, kam došly peníze, a na základě toho vyplatil desítky milionů firmě Anper. Až audit zjistil, že peníze ležely na daném účtu už osm let a firma Anper s tím neměla co dočinění. Ministerstvo financí ČR se sice celou záležitost snažilo utajit, ale český tisk celou kauzu zveřejnil (Tožička 2016), podvodníci byli pravomocně odsouzeni a Česká republika nyní vymáhá tuto částku od bývalých majitelů firmy (podrobnosti viz tab. 2).

Dalším velmi problematickým způsobem oddlužení byl prodej ruské pohledávky za velmi netransparentních podmínek firmě Falcon Capital. Jednalo se o největší pohledávku České republiky, která měla původní výši kolem 100 miliard Kč (cca 4 miliardy USD na začátku tisíciletí). Na základě uzavření nových smluv v letech 2001-2002 by její výtěžnost měla být kolem 23 procent a splatnost do konce roku 2006 (BBC 2004). Tyto transakce provázelo značné množství nejasností a obšírně se tomu věnovala i česká média.

Výše zadlužení rozvojových zemí u České republiky byla v roce 2004 odhadována na přibližnou částku 19,8 miliardy Kč (883 miliónu USD), bez započtení nejasné pohledávky u Kazachstánu (viz Tabulka 2). Se započtením předpokládané výše kazachstánského dluhu by se celková částka zadlužení rozvojových zemí u ČR pohybovala kolem 27 miliard Kč (1,21 miliardy USD).

Nejvyšší míru zadlužení z rozvojových zemí (vyjma Kazachstánu) evidovalo Ministerstvo financí ČR na konci minulého roku právě u Kuby ve výši 5,5 miliardy Kč (podle ekvivalentu tehdejšího kurzu 245,9 miliónu USD), u Libye ve výši 4,5 miliardy Kč (199,2 miliónu USD) a Iráku v předpokládané výši více než 4 miliardy Kč (183 miliónu USD) (MF 2005a; MF 2005b). Poslední dvě pohledávky podléhají utajení z důvodu dodávek speciální techniky těmto zemím.

Poměrně velké pohledávky vedlo Ministerstvo financí ČR u Alžírsku ve výši 2,8 miliardy Kč (125,5 miliónu USD), u Súdánu ve výši 1,7 miliardy Kč (77,7 miliónu USD), u Nikaragui ve výši 1,1 miliardy Kč (49,2 miliónu USD), u Iránu ve výši 851 miliónů Kč (38,1 miliónu

USD) a u Myanmaru ve výši 835 miliónů Kč (37,3 miliónu USD). (MF 2005a; MF 2005b)

Mezi nejméně zadlužené rozvojové země u České republiky patřily na konci roku 2004 Laos s finančním dluhem ve výši 4,9 miliónu Kč (200 tisíc USD), Kambodža se závazkem ve výši 63 miliónů Kč (2,8 miliónu USD) a Afghánistán s dluhem 77,3 miliónu Kč (3,5 miliónu USD) (MF 2005b).

Tabulka 2: Pohledávky České republiky u rozvojových zemí k datu 31. prosince 2004

Stát	Výše zadlužení (milióny, CZK)	Výše zadlužení (milióny, USD) *
Afghánistán	77,3	3,5
Alžírsko	2806,5	125,5
Čína	252,5	11,3
Irák ^{1), 2)}	4100,0	183,3
Irán	851,2	38,1
Kambodža	63,0	2,8
Kuba	5500,0	245,9
Laos	4,9	0,2
Libye ¹⁾	4455,9	199,2
Myanmar	835,1	37,3
Nikaragua	1100,0	49,2
Severní Korea	196,7	8,8
Súdán	1737,6	77,7
Sýrie ^{1), 2)}	2319,3	103,7
CELKEM	19 755,9	883,3
Bělorusko	40,0	1,8
Bývalé země Jugoslávie	2000,0	89,4
Kazachstán ³⁾	7304,1	326,6
Rusko	14 400,0	643,9

Poznámky: * Měnový kurz USD~CZK - 1 : 22,365 (31. 12. 2004) 1) Utajené 2) Odhad 3) Nejasné
Zdroj: Stojanov (2006)

PODROBNÝ VÝVOJ POHLEDÁVEK ČESKÉ REPUBLIKY U VYBRANÝCH ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Počet dlužících rozvojových zemí je poměrně rozsáhlý a popis vývoje a současné situace u všech není v možnostech této práce. Proto vybírám některé příklady států, které se nejčastěji objevují v českých či zahraničních médiích, a zároveň příklady, které modelově ukazují způsoby vypořádání úvěrů u České republiky pro pochopení složitosti celé problematiky. Nejedná se tak o kompletní výčet všech zemí.

Afghánistán

Ministerstvo financí ČR zmocnilo společnost Hassan Rahimian Import-Export k tomu, aby zajistila uznání pohledávky vyplývající z realizace kontraktu Pragoinvestem v rámci poskytnutého vládního úvěru. Současně v roce 2002 uzavřela ČSOB na základě zmocnění MF ČR se společností Hassan Rahimian Import-Export smlouvu s odkládací podmínkou, že v případě dosažení uznání předmětné pohledávky ze strany Afghánistánu bude pohledávka této společnosti postoupena za cenu 5 procent z její nominální hodnoty. Na konci roku 2006 předložila zmocněná společnost dokumenty, které potvrdily uznání dluhu afghánskou stranou. V průběhu července - srpna 2007 byla na účet MF ČR uhrazena smluvně dojednaná částka cca 4,1 mil. Kč a tím byly pohledávky vůči Afghánistánu vypořádány (MF 2009a).

Irák

V roce 2006 byla podepsána mezivládní dohoda mezi ČR a Irákem o vypořádání irácké zadluženosti, podle níž bylo prominuto 60 procent iráckého dluhu. Další část iráckého dluhu (20 procent) byla prominuta na konci roku 2008 v návaznosti na hodnocení IMF. Zbytek je veden jako pohledávka, úročená 5 procenty. Následně mezi lety 2009-2018 Irák splatil ze své jistiny cca 1,24 mld. Kč dle dohodnutého splátkového kalendáře, úroky neplatí (MF 2009b – 2019a, Žurovec 2019).⁵

Kambodža

V roce 2008 odpustila ČR Kambodži tři čtvrtiny dluhu, který činil 3,6 mil. USD. Jedna čtvrtina pohledávky byla kambodžskou vládou deponována na kontě ČR u Kambodžské

⁵ V roce 2009 Irák splatil ČR částku 12,2 mil. Kč (zatím pouze úroky) dle dohodnutého splátkového kalendáře, v roce 2010 se už jednalo o splátku 27,8 mil. Kč a v roce 2011 o částku 85,3 mil. Kč (MF 2009b, 2010, 2011, 2012). V roce 2012 irácká vláda splatila téměř 152 mil. Kč (MF 2013) a o rok později částku 151 mil. Kč (MF 2014). V roce 2014 Irák zaplatil cca 153 mil. Kč (MF 2015), v roce 2015 se jednalo o splacenou částku cca 176 mil. Kč (MF 2016). V roce 2016 Irák zaplatil 173 mil. Kč (MF 2017) a v roce 2017 splatil cca 162,5 mil. Kč (MF 2018). V roce 2018 Irák splatil částku 142 mil. Kč (MF 2019a).

národní banky a jsou z ní placeny projekty na rozvoj zdravotnictví a školství v Kambodži, což je možné vnímat jako jeden z pozitivních příkladů efektivního oddlužování (MF 2009b).

Kuba

Ministerstvo financí ČR se cca 15 let bezúspěšně snažilo oslovit jednotlivé představitele kubánské státní správy či centrálních bank (MF 2011, 2015). V roce 2012 Ministerstvo financí Kuby pouze oznámilo, že k jednání není vhodná doba, je nutno zohlednit škody vzniklé Kubě rozpadem RVHP a Varšavské smlouvy (MF 2013). Teprve až v roce 2014 začalo kubánské Ministerstvo financí jednat o finančních závazcích vůči ČR a v roce 2015 Národní banka Kuby a Centrální banka Kuby na jednání odsouhlasily veškeré části dluhu (tj. civilní i vojenskou část v clearingových rublech a pohledávku v eurech) s tím, že Kuba požaduje odpuštění části dluhu v clearingových rublech (XTR) a naopak deklaruje vůli splácet pohledávku v eurech, pravděpodobně při rozložení do dlouhodobých splátek (MF 2016). V roce 2017 Kuba vyjádřila ochotu řešit peněžními splátkami celou jistinu (v eurech), zbytek (úroky) pak dodávkami zboží. V otázce dluhu v XTR kubánská strana setrvává na pozici, že s jeho řešením nesmí být spojována žádná konkrétní částka ani žádné konkrétní plnění. V otázce XTR Kuba nepřistoupila ani na český návrh na vytvoření česko-kubánského fondu, který by svojí činností přispíval k rozvoji česko-kubánských vztahů s tím, že stejně dosud bylo postupováno u všech ostatních věřitelů a není důvod vůči ČR postupovat jinak (MF 2018).

Pohledávka za Kubou se skládá jednak z depozita v eurech, jednak z pohledávky ve výši 719,5 mil. převoditelných rublů. Při použití kurzu 9 Kč za 1 převoditelný rubl hodnota pohledávky podle evidence české strany činila cca 6,5 mld. Kč. Kuba uznává pohledávku jako takovou, neuznává však jakýkoli přepočtení převoditelného rublu na Kč či jinou směnitelnou měnu. Dle doporučení Eurostatu lze postupovat při řešení takovýchto pohledávek obdobným způsobem jako jiní věřitelé. Na základě informací o jejich postupu byl k 31. 12. 2018 stanoven nový kurz, a to 0,9 Kč za 1 převoditelný rubl. Kurzový rozdíl u této pohledávky pak činí -5,75 mld. Kč. Zbývající dluh tak činí cca 1,33 mld. Kč, skoro rovnoměrně rozdělen na jistinu a úroky (MF 2019a).

Laos

Ve stejném roce (2008) Laos splatil dle stanoveného splátkového plánu částku 748 tis. Kč. Zbývající část dluhu ve výši 1,1 miliónu Kč byla řádně zaplacena v následujícím roce 2009 a dluh Laosu vůči ČR byl tak již doplacen (MF 2009, 2010).

Libye

Pohledávka za Libyí vznikla z plnění dohody o dodávkách vojenského materiálu z roku 1985 (MF 2014). Libye předložila při jednání v listopadu 2007 kopii dokumentu, dle kterého již byla údajně otázka libyjského dluhu vyřešena. Mezivládní jednání byla proto přerušena do doby vyšetření okolností vzniku a platnosti uvedeného dokumentu (MF 2009). Konečné dohody dosud nebylo dosaženo i vzhledem k současné politické a bezpečnostní situaci v této zemi.

Myanmar (Barma)

Myanmar splácel svůj dluh vůči ČR a SR na základě dohody uzavřené se zprostředkovatelskou společností Transakta v roce 1995. V roce 2008 bylo splaceno 91,7 mil. Kč, o rok později bylo splaceno 101,7 mil. Kč, v roce 2010 bylo splaceno 141 mil. Kč a o rok později Myanmar splatil 19,9 mil. Kč. Touto poslední splátkou byl dluh vůči ČR uhrazen (MF 2009, 2010, 2011, 2012).

Nikaragua

V roce 1996 byl prostřednictvím zprostředkovatelské švýcarské firmy Raffels AG uzavřen s Nikaraguou splátkový plán, podle kterého Nikaragua do roku 2009 splatila dohodnutou výši svého dluhu vůči ČR v souladu se splátkovým plánem při současném oduštění poměrné části dluhu (MF 2009, 2010).

Peru

Pravomocným rozsudkem byla odsouzeným Ing. Antonu Murárikovi a Ing. Karlu Ponocnému (jedná se o kauzu podvodu spojeného s vymáháním pohledávky ČR za Peru) mj. uložena solidární povinnost uhradit Ministerstvu financí ČR škodu ve výši cca 43 mil. Kč (MF 2009). V roce 2010 byly v rámci exekuce vydraženy dvě nemovitosti a splaceno tak celkem 5,1 mil. Kč (MF 2011), o dva roky později bylo splaceno 90 tis. Kč (MF 2013). V roce 2016 bylo splaceno 11,5 mil. Kč formou exekuce a následné dražby (MF 2017). V současné době eviduje Česká republika u zmíněných odsouzených nesplacený dluh ve výši 29 mil. Kč (MF 2019a).

Severní Korea

Na jednání v roce 2009 zástupci Ministerstev financí ČR a KLDR odsouhlasili všechny složky korejského dluhu, přičemž korejská strana uznala i dříve neuznanou část

dluhu evidovanou v USD na tzv. barterovém účtu. Korejská strana navrhla řešení dluhu formou 100 procentního nebo 95 procentního prominutí s částečným splacením, přičemž částka zaplacená KLDLDR by byla použita na financování školení pro občany KLDLDR, např. v oblasti bankovníctví nebo celní správy. Česká strana tento návrh neakceptovala. Po přepočtu částí dluhu na konvertibilní měnu činí dluh KLDLDR vůči ČR cca 3 mil. USD (MF 2011), nicméně severokorejská strana odmítla tento přepočet uznat, dokud ČR nepřistoupí na podmínku splátky max. 5 procent z evidovaného dluhu (MF 2013). V současné době eviduje Česká republika nesplacený dluh ve výši 197 mil. Kč (MF 2019a).

Srbsko

Dluh Srbska vznikl na počátku 90. let jako konečné vyúčtování vzájemného obchodování mezi Českem, Slovenskem a bývalou Jugoslávií, po jejímž rozpadu přešla poměrná část dluhu na Srbsko. Srbsko uhradilo na základě dohody z prosince 2018 České republice jednorázově dluh 222,2 mil. Kč (9,8 mil. USD). Původní dluh Srbska v roce 2018 činil zhruba 741 mil. Kč (32,8 mil. USD). Česko z dluhu přitom na základě dohody Srbsku odpustilo 23 mil. USD. Prominutý dluh ČR započítá jako příspěvek ČR v rámci oficiální rozvojové pomoci (ODA) a vychází z podmínek Pařížského klubu věřitelů, s nímž Srbsko uzavřelo smlouvu, podle které nelze poskytnout lepší podmínky splácení, než byly sjednány v této smlouvě (Týden.cz 2019).

Súdán

Súdán své závazky dosud nesplácí. Centrální banka Súdánu i Ministerstvo financí Súdánu potvrzují výši dluhu (jistinu i úroky), nicméně odmítají podniknout jakékoli kroky do rozhodnutí mezinárodních společenství o způsobu a formě částečného či úplného oddlužení této země (MF 2009). Zástupce Ministerstva financí ČR se v roce 2016 účastnil konference Pařížského klubu věřitelů, který se problematikou řešení súdánského dluhu zabývá v součinnosti s dalšími mezinárodními finančními institucemi (MMF, SB) (MF 2017).

Sýrie

V roce 2008 se Česká republika a Slovenská republika dohodly se Sýrií na vypořádání zadluženosti. V červenci 2008 byla Sýrií zaplacená příslušná částka, z toho pro ČR ve výši cca 9,6 miliónu Kč (ekvivalent cca 500 tis. USD). ČR prominula Sýrii částku cca 10,3 miliónu Kč, která může být vykázána v rámci ODA jako zahraniční pomoc ČR této zemi. Jednalo se o prominutí části pohledávky vzniklé z dodávek v civilní oblasti (MF 2009b).

Tabulka 3: Vývoj pohledávek České republiky u rozvojových zemí mezi lety 2004 a 2018 (vždy k 31. 12. daného roku)

Stát	Výše pohledávek (milióny, CZK)			
	2004	2010	2015	2018
Afgánistán	77,3	-	-	-
Albánie	?	76	-	-
Alžírsko	2806,5	418 ⁵⁾ 6)	621 ⁵⁾ 6)	1340
Bělorusko	40	34	44	40
Čína ⁴⁾	252,5	256 ⁸⁾	317 ⁸⁾	291 ⁸⁾
Indie ⁵⁾	?	72	77 ⁵⁾	80
Indonésie	?	?	?	48 ⁵⁾
Irák	4100 ^{1), 2)}	3501 ⁸⁾	3481 ⁹⁾	3057
Irán	851	2890 ⁹⁾	4070 ⁹⁾	2931 ⁹⁾
Bývalé země Jugoslávie	2000	2365	4136	594
Kambodža	63	-	-	-
Kuba ⁶⁾	5500	6447	6943	1333
Kuba, Libye ¹⁾		5705		7637
Laos	5	-	-	-
Libye ¹⁾	4456	?	?	?
Myanmar	835	26	-	-
Nikaragua	1100	-	-	-
Peru ⁵⁾	?	38	40	29
Severní Korea	197	187	203	197
Srbsko	?	?	?	741
Súdán	1738	2120	3395	3073
Sýrie ^{1), 2)}	2319	-	-	-
Tanzánie ⁵⁾	?	25	32	29
Kazachstán ³⁾	7304	4566	2886	2886
Ukrajina ³⁾	?		1680	1680
Rusko	14 400	1912 ⁸⁾	1076 ⁸⁾	395 ⁵⁾
Slovinsko ⁷⁾	?	?	?	5
CELKEM POHLEDÁVKY	48 044	30 638	37 059	26 359

Poznámky: 1) Utajené 2) Odhad 3) Pohledávka ČPP Transgas, s.p. 4) Saldo, včetně úvěrů českých společností 5) Deblokátoři a ostatní subjekty 6) Bez speciálních úvěrů 7) Slovinské podniky 8) Dohromady deblokátoři i vládní pohledávka 9) Dohromady státní záruka i vládní pohledávka ? Informace chybí
- Dluh splacený, případně žádné splátky či odpuštění dluhu dle dostupných informací

Splaceno (milióny, CZK)			
2008	2010	2015	2018
-	-	-	-
21,5	19,0	-	-
41,7 ⁶⁾	4,7	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	2,6 ⁵⁾
-	-	-	-
	27,8	175,9	142
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
0,7	-	-	-
-	-	-	-
91,7	141,0	-	-
7,3	-	-	-
-	5,1	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
9,6	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
308,6	2,6	?	?
-	-	-	-
524	200	177	164

Zdroj: Stojanov (2006), MF (2011, 2016, 2019a), Žurovec (2019)

V roce 2018 Česká republika vymohla 144,6 milionů korun ze zahraničních pohledávek. Mezi lety 2014-2018 Česká republika inkasovala pohledávky v celkové výši 848,7 mil. Kč. (Žurovec 2019). Z Tabulky 3 je patrné, že celkový trend zadlužení rozvojových zemí u ČR za poslední období rostl do roku 2015. Jedním z důvodů je nedobytnost některých pohledávek a neochota partnerů z rozvojových zemí uzнат tyto pohledávky a jednat o jejich řešení (př. Čína, Kuba), dalším důvodem je neochota ČR daný dluh odpustit. Výše pohledávek začala klesat až od roku 2017, což pokračovalo i o rok později (viz Tabulka 4).

Na konci roku 2018 České republice dlužilo 16 zemí celkem 26,4 mld. Kč, v roce 2017 byla celková výše pohledávek 29,6 mld. Kč. Tento meziroční pokles pohledávek o cca 9,1 mld. Kč způsobilo vyjádření Eurostatu, že evidence pohledávek má zahrnovat pouze úroky odsouhlasené věřitelem i dlužníkem. Proto k 31. 12. 2018 byly sníženy pohledávky za Íránem a republikami bývalé Jugoslávie (mimo Srbska) a nadále budou evidovány pouze ve výši jistiny. Snížení činí celkem cca 3,1 mld. Kč. Součástí evidence úroků z pohledávky za Íránem byla dosud i pohledávka ve výši cca 188 mil. USD, která vznikla již v 90. letech v důsledku přečerpání prostředků při deblokaci slovenského podílu clearingového účtu na úkor ČR. Při stornu úroků byla tato pohledávka vyčleněna a bude nadále vedena za Ministerstvo financí Slovenské republiky (MF 2019a).

Tabulka 4:
Pohledávky České republiky u rozvojových zemí k datu 31. prosince 2017 a 2018

Stát	Výše zadlužení 2017 (milióny, CZK)	Výše zadlužení 2018 (milióny, CZK)	Výše zadlužení 2017 (milióny, USD) *	Výše zadlužení 2018 (milióny, USD) *
Alžírsko ⁵⁾	556	1340	25,7	59,0
Bělorusko	38	40	1,8	1,8
Čína ⁴⁾	279	291 ⁸⁾	12,9	12,8
Indie ⁵⁾	78	80 ⁵⁾	3,6	3,5
Indonésie	90	48 ⁵⁾	4,2	2,1
Irák	3102	3057	143,2	134,7
Irán	3588	2931 ⁹⁾	165,6	129,2
Kazachstán ³⁾	2886	2886	133,2	127,2
Kuba, Libye ¹⁾	7152	7637	331,1	336,5
Kuba ⁶⁾	7072	1333	326,4	58,7
Ostatní republiky bývalé Jugoslávie kromě Srbska	2641	594	121,9	26,2
Peru	29	29	1,3	1,3
Rusko ⁵⁾	1032	395	47,6	17,4
Severní Korea	194	197	9,0	8,7
Slovinsko ⁷⁾	5	5	0,2	0,2
Srbsko	697	741	32,2	32,7
Súdán	2912	3073	134,4	135,4
Tanzánie	28	29	1,3	1,3
Ukrajina ³⁾	1680	1680	77,5	74,0
CELKEM	34 015	26 359	1525,3	1162,7

Poznámky: * Měnový kurz USD–Kč - 1 : 21,668 (31. 12. 2017), 1: 22,693 (31. 12. 2018) 1) Utajené
2) Odhad 3) Pohledávka ČPP Transgas, s.p. 4) Saldo, včetně úvěrů českých společností (44 mil. Kč)
5) Deblokátoři a ostatní subjekty 6) Bez speciálních úvěrů 7) Slovinské podniky
Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2018)

ODPUŠTĚNÍ DLUHŮ ZE STRANY ČESKÉ REPUBLIKY

České vlády obecně od 90. let oficiálně zastávaly jednotný názor, že v zásadě nepromíjí své pohledávky v zahraničí. Avšak Ministerstvo financí ČR při svých jednáních s dlužnickými zeměmi o způsobu vyrovnání jejich dluhů často přihlíželo ke konkrétní ekonomické situaci dané země a respektovalo společná rozhodnutí Evropské unie o částečném odpuštění dluhů dané země či doporučení Světové banky (WB) a Mezinárodního měnového fondu (IMF) k procesu oddlužování jednotlivých zemí zařazených do programu oddlužení tzv. nejvíce zadlužených chudých zemí (Heavily Indebted Poor Countries Initiative - HIPC). (MF, 2005b; srovnej s BBC, 2004)

Například v roce 1996 se uskutečnilo dvoustranné jednání představitelů Ministerstva financí ČR s představiteli Ministerstva financí Nikaragui týkající se problematiky splácení nikaragujského dluhu vůči České republice. „Na základě těchto jednání byla uzavřena smlouva o postupném splácení nikaragujského dluhu vůči ČR v průběhu 14 let a prominutí podstatné části nikaragujského dluhu vůči ČR a to ve výši 93 procent a všech úroků vypočtených v průběhu splácení“ (MF 2005b). K 31. prosinci 2004 byla výše této pohledávky stále ještě poměrně vysoká - 1,1 miliardy Kč (49,2 miliónu USD dle tehdejšího kurzu) (MF 2005a). V současné době je zbytek pohledávky již splacen.

Podobně bylo postupováno i v případě několika dalších zemí. Kambodži byl prominut dluh ve výši 75 procent v roce 2008, Iráku ve výši 80 procent v letech 2006 a 2008 (MF 2009b, podrobnosti viz výše). V roce 2008 byla Sýrii prominuta částka ve výši 10,3 miliónu Kč (MF 2009b). Nejnověji se vlády České republiky a Srbska dohodly na konci roku 2018 o odpuštění částky 23 mil. USD z celkového dluhu 32,8 mil. USD (Týden.cz). Srbsko tak v roce 2019 zaplatilo jen cca 30 procent z dlužné částky.

Podle odhadů Světové banky se Česká republika v roce 2003 zavázala odpustit dluh státům zařazeným do programu oddlužení nejvíce zadlužených chudých zemí (HIPC) v celkové výši 6,1 miliónu USD. Jednalo se konkrétně o snížení pohledávek u Nikaragui ve výši 5,1 miliónu USD, u Tanzanie ve výši 0,9 miliónu USD a Zambie ve výši 0,1 miliónu USD (WB 2004: 97). O rok později se už jednalo o celkovou výši 6,3 miliónu USD, kde se ČR zavázala snížit pohledávky u Nikaragui až na celkovou částku 5,3 miliónu USD.

Česká republika v roce 2000 vyřešila oficiální pohledávky vůči některým nejméně rozvinutým zemím zařazeným mezi HIPC v celkové hodnotě 584 mil. Kč (15 mil. USD) (MZV 2002). Z Tabulky 5 je možné vyčíst, že během desetiletí 2000-2009 odpustily české vlády částku téměř 2 mld. Kč (ekvivalent 75,1 mil. USD). Nicméně v letech 2010-2018 Česká republika neprovedla žádné oddlužení (MZV 2017a, 2018b). Teprve v roce 2019 odpustila Srbsku částku cca 519 mil. Kč, ekvivalent 23 mil. USD (Týden.cz).

Tabulka 5: Vývoj odpuštění dluhu rozvojovým zemím ze strany České republiky mezi lety 2000-2019

Rok / Období	Výše odpuštěných dluhů (v milionech Kč)	Výše odpuštěných dluhů (v milionech Kč)
2000	584,1	15,0
2001	0	0
2002	380,1	11,61
2003	247,7	8,78
2004	275,8	10,73
2005	229,9	9,60
2006	333,0	14,73
2007	230,1	11,33
2008	20,4	1,20
2009	58,60	3,07
2010-2018	0	0
2019	518,8	23,0

Zdroj: MZV (2002, 2010a, 2019), Rozvojové středisko (2004), Týden.cz (2019), vlastní výpočty

Jak je patrné z Tabulky 6 mezi lety 2002-2019 Česká republika odpustila cca 2,3 mld. Kč, které započítala do poskytování ODA. Nejvíce dluhů bylo odpuštěno Nikaragui, Srbsku a Albánii.

Tabulka 6: Bilaterální odpuštění dluhů vykázané v ODA ČR

(v mil. Kč)	1999-2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010-2018	2019*
Oddlužení celkem	0	380	248	276	230	333	230	20	59	0	520
z toho											
Sýrie								10			
Nikaragua			248	276	230	280	230	10	10		
Albánie						53					
Srbsko											520
Kambodža									49		

* K datu 30. září 2019. Zdroj: MF (2019b)

V letech 2006 a 2008 bylo navíc odpuštěno celkem cca 5 mld. Kč, které nebylo možné započíst do ODA (MF 2019b). To znamená, že se pravděpodobně jednalo o odpuštění dluhu za nákup speciální techniky (zbraní) v bývalém Československu.

V tomto směru je zářející obrovská velkorysost českých vlád vůči soukromému sektoru, kterému byly finanční pohledávky za rozvojovými zeměmi prodávány s obrovskou slevou, a ‚lakomost‘ či neochota, s jakou české vlády odpouštějí dluhy nejchudším zemím, které nepřinesly rozvoj.

V roce 2017 ČR uhradila 3. splátku (poslední) v rámci 17. doplnění zdrojů IDA ve výši 116,81 mil. Kč. IDA patřící do Skupiny Světové banky poskytuje partnerským zemím bezúročné půjčky a granty na podporu udržitelného rozvoje a zlepšování životních podmínek obyvatel (obnova infrastruktury, zemědělství, institucionální reformy, základní vzdělávání, poskytování zdravotní péče, přístup k pitné vodě nebo opatření na ochranu klimatu aj.). Čerpat prostředky z jejich zdrojů může v současné době 75 zemí. ČR je dárce od roku 1990 a v roce 2014 se zavázala podílet se v letech 2015 – 2017 na 17. doplnění zdrojů IDA v celkové výši 349,73 mil. Kč (MZV 2018).

Cílem Iniciativy za multilaterální oddlužení rozvojových zemí (Multilateral Debt Relief Initiative - MGRI) je 100 procent odpuštění dluhů vůči IDA vybraným rozvojovým zemím. Na finanční roky 2015 – 2025 byl ze strany ČR přijat bezvýhradný závazek podílet se na doplnění zdrojů MDRI ve výši 140,26 mil. Kč. Úhrada příspěvků ČR probíhá v pravidelných ročních platbách (každé tři roky je aktualizován splátkový kalendář). V roce 2017 byla uhrazena 11. splátka ve výši 9,81 mil. Kč. (MZV 2018).

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY A DOPORUČENÍ

Evropské neziskové organizace i někteří akademici již delší dobu poukazují na fakt, že vlády do statistik poskytování rozvojové pomoci započítávají položky jako odpouštění dluhů, výdaje na péči o uprchlíky v donorských zemích, stipendia zahraničních studentů z rozvojových zemí či náklady na své experty a globální vzdělávání. Nejde o zpochybněnou důležitost těchto výdajů, ale problémem je jejich započítávání do celkové rozvojové pomoci, přestože nemají přímý či vůbec žádný dopad na snižování chudoby obyvatel rozvojových zemí. Pouze tak substituují navyšování výdajů na ODA. V případě oddlužení je navíc problematický důvod vzniku dluhu, řada z nich pochází z dob socialistického Československa a nesloužila ke snižování chudoby, ale podpoře místních autoritativních režimů. U stipendí je zase důležité se zamyslet, jaká je návratnost studentů do jejich rodných zemí a jejich podíl na řešení rozvojových problémů. Proto takto zkrácené statistiky jsou nazývány jako tzv. inflated aid (FORS 2019).

Významným problémem zůstává, jak se postavit k pohledávkám u zemí, v nichž stále ještě vládou diktátorské, vojenské či autoritativní režimy (Kuba, Irán, Myanmar, Čína, Kazachstán). Je morální či správné odpustit těmto režimům dluhy, nebo je vyžadovat? Případně, je efektivnější počkat s odpuštěním

na dobu změny systému, který bude směřovat k demokratickým, liberálním či jinak nazývaným hodnotám vyjadřujícím rovnost šancí a možností pro všechny? V problematice zadlužení rozvojových zemí u České republiky stále zůstává mnohem více otázek než jasných a systematických odpovědí.

Dalším problémem zůstává neochota českých vlád odpustit pohledávky rozvojovým zemím. Namísto jejich odpuštění české vlády preferovaly prodej úvěrů soukromým českým i zahraničním společnostem s velmi nízkou výtěžností. Podobná výtěžnost se objevuje i u odpuštěných pohledávek a odpuštěnou část lze ještě započítat do ODA. O důvodech těchto postupů se můžeme jen domnívat, čeští novináři spekulují o napojení těchto firem na politické strany, které o prodejích rozhodovaly.

Následující doporučení vyplývají z výše uvedených zjištění:

1. Navyšovat českou ODA na úroveň svých závazků v rámci svého členství v EU a OSN.
2. Snažit se o zvýšení efektivity jednotlivých programů a projektů realizovaných v rámci české ODA a například zabránit nekonečnému řetězení bilaterálních projektů, kdy udržitelnost jednoho je nahrazena jiným projektem.
3. Neodpouštět dluhy zemím s diktátorskými režimy typu Severní Korea a naopak podpořit nové demokratické režimy vhodným přístupem k oddlužení.
4. Neprodávat pohledávky rozvojových zemí privátním subjektům.
5. Odpustit 90-95 procent závazků těm zemím, které směřují k demokratickým režimům a dlužnou částku odpovídající přibližně 5-10 procentům z původní pohledávky věnovat na rozvoj bilaterálních vztahů, například formou budování kvalitního školství, výzkumných kapacit apod. Podobný přístup Česká republika již uplatnila v případě Nikaragui a Kambodže.

PŘEHLED POUŽITÝCH PRAMENŮ

BBC: Interview BBC. Host Ladislav Zelinka. [online]. Aktualizováno 24/6/2005. Pořad české sekce rozhlasové stanice BBC ze dne 23. 6. 2005. [cit. 2005-10-13]. Přepis rozhovoru dostupný na http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/06/050623_zelinka.shtml.

BBC: Interview BBC. Host Ladislav Zelinka. [online]. Aktualizováno 4/3/2004. Pořad české sekce rozhlasové stanice BBC ze dne 4. 3. 2004. [cit. 2005-10-13]. Přepis rozhovoru dostupný na http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2004/03/040304_zelinka.shtml.

CGD (2018): Commitment to Development Index 2018. Czech Republic. Washington: Center for Global Development.

DRDA, Adam: Václav Klaus ve střední Asii. [online]. Aktualizováno 15/9/2004. BBC, česká sekce. [cit. 2005-10-23]. Dostupné na http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2004/09/040915_analyza.shtml.

FORS (2019): Finanční prostředky ZRS ČR. [online]. České fórum pro rozvojovou spolupráci, Praha. Dostupné na <http://www.fors.cz/rozvoja-spoluprace/ceska-politika/kolik-prostredku-cr-poskytuje-na-zrs/> (3. 9. 2019)

HORKÝ, O. (2012): Jak posílit koherenci českých politik pro mezinárodní rozvoj? Realistický přístup v oblastech migrace, obchodu a zemědělství. Policy Paper ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.

HORKÝ, O.; LIGHTFOOT, S. (eds. 2013): Development Policies of Central and Eastern European States. From Aid Recipients to aid Donors. London: Routledge.

MAJEROVÁ, I. (2012): International Development Cooperation of the Czech Republic in the Context of European Development. Prague Economic Papers, 2/2012, 166-185.

MF (2005a): Výše zadlužení rozvojových zemí u České republiky a vývoj jeho splácení. [online]. Osobní email ze dne 25. 2. 2005 zasláný Oddělením pro styk s veřejností MF ČR.

MF (2005b): Zadlužení rozvojových zemí u České republiky. [online]. Osobní email datovaný 12. 4. 2005 zasláný Oddělením pro styk s veřejností MF ČR.

MF (2009a): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR - rok 2007. [online]. Publikováno 15. 4. 2009. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2009b): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR - rok 2008. [online]. Publikováno 15. 4. 2009. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2010): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2009. [online]. Publikováno 9. 6. 2010. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2011): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2010. [online]. Publikováno 20. 4. 2011. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2012): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2011. [online]. Publikováno 2. 5. 2012. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2013): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2012. [online]. Publikováno 3. 4. 2013. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2014): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2013. [online]. Publikováno 16. 7. 2014. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2015): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2014. [online]. Publikováno 3. 7. 2015. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2016): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2015. [online]. Publikováno 10. 6. 2016. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2017): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2016. [online]. Publikováno 1. 6. 2017. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2018): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2017. [online]. Publikováno 18. 4. 2018. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

MF (2019a): Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2018. [online]. Publikováno 17. 4. 2018. Ministerstvo financí České republiky, Praha. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/ochrana-financnich-zajmu/zahranicni-pohledavky>

- MF (2019b): Poskytnutí informací podle § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Ministerstvo financí ČR, Praha 29. 7. 2019, emailová korespondence.
- MZV (2010a): Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2009. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. ISBN 978-80-86345-98-7
- MZV (2010b): Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV (2012): Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV (2013): Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV (2016): Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV (2017a): Oficiální rozvojová pomoc (ODA) České republiky. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV (2017b): Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Praha.
- MZV (2018a): Informace o realizaci zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci České republiky v roce 2017. [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha. Dostupné z https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/informace_o_realizaci_zahranicni.html
- MZV (2018b): Oficiální rozvojová pomoc (ODA) České republiky za rok 2017. [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Praha. Dostupné z https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/oficialni_rozvojova_pomoc_oda_cr_za_rok_4.html
- MZV (2019): Informace o realizaci zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci České republiky v roce 2018. [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Praha. Dostupné z https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/informace_o_realizaci_zahranicni_1.html (3.9.2019)
- OECD (2017): DAC List of ODA Recipients. Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.
- REISEN, Mirjam van: 2015-Watch. The Millenium Development Goals: A comparative performance of six EU Member States and the EC aid programme. A report by Alliance2015. The Hague, May 2005.
- RODMAN, D.; CLARK, J. (2013): Výsledky České republiky v indexu CDI za rok 2012. Washington: Center for Global Development.
- SPURNÝ, Jaroslav: Kazaši utíkají. Respekt, č.38/2004.
- STOJANOV, R.; NOVOSÁK, J. (2008): Migrace místo pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. Mezinárodní vztahy, 43 (1): 38-77.
- TOŽIČKA, T. (2016): Dluhové krize a nepoučitelnost. In: Tožička, T. a kol. (ed.): Perspektivy rozvoje. Ekumenická akademie, Praha.
- WB, IMF (2004): Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative: Status of Implementation. [online]. Report by International Development Association and International Monetary Fund. August 20, 2004. [cit. 2005-10-23]. Dostupné z www.worldbank.org
- WB, IMF (2005): Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative: Status of Implementation. [online]. Report by International Development Association and International Monetary Fund. September 12, 2005. [cit. 2005-10-23]. Dostupné z www.worldbank.org
- ZÍDEK, P.; SIEBER, K. (2007): Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ZÍDEK, P.; SIEBER, K. (2009): Československo a Blízký východ v letech 1948-1989. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ŽUROVEC, M. (2019): Česko v loňském roce získalo 145 milionů korun ze zahraničních pohledávek. [online]. Ministerstvo financí České republiky, Praha. [cit. 2019-09-29]. Dostupné na <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/cesko-v-lonskem-roce-ziskalo-145-milionu-34929>

ISBN: 978-80-87661-49-9

9 788087 661499

Ekumenická
akademie